

Asia: VN/32466/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskeva ehdotettu sääntely

Suomen Asianajajat suhtautuu kriittisesti ehdotettuun sääntelyyn siltä osin kuin sääntely mahdollistaa salaisia tiedonhankintakeinoja ilman rikosepäilyä.

Suomen Asianajajat kuitenkin huomauttaa, kysymys ei koske Rajavartiolaitoksen luotettavuutta, vaan periaatteellista oikeusturvaongelmaa, kun Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet irrotetaan rikosprosessista.

Suomen Asianajajat korostaa, että tämänkaltaiset salaiset keinot ovat normaalisti kytkettyjä rikoksen estämiseen tai paljastamiseen, mutta kyseinen muutos uhkaa johtaa epämääräiseen uhka-arvioon. Tällaista kehitystä on arvioitava erityisen pidättyvästi, koska salaiset tiedonhankintakeinot merkitsevät luonteensa vuoksi merkittävää puuttumista yksityiselämän suojaan, luottamuksellisen viestinnän suojaan ja yksilön tosiasiallisiin mahdollisuuksiin valvoa oikeuksiaan. Täten muutos tulee arvioida oikeusvaltioperusteen, ennakoitavuuden sekä laillisuusperiaatteen näkökulmista.

Yksilön oikeussuojakeinojen heikentyminen ilman rikosepäilyä

Suomen Asianajajat korostaa, että rajoitukset perus- ja ihmisoikeuksiin edellyttävät aina selkeästi osoitettua, konkreettista tarvetta sekä perusteltua arviota siitä, miksi nykyinen sääntely ei ole riittävää. Rajoitusten on myös perustuttava painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen.

Suomen Asianajajat katsoo, että salaisen tiedonhankinnan käyttö ilman rikosepäilyä vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin käyttää oikeussuojakeinoja tehokkaasti. Tilanteessa, jossa henkilö ei saa tietoa häneen kohdistetuista toimenpiteistä, mahdollisuudet arvioida tällaisten toimenpiteiden lainmukaisuutta ja saattaa asia jälkikäteen tuomioistuimen tutkittavaksi jäävät käytännössä rajallisiksi. Tämä asettaa haasteita oikeussuojan tosiasialliselle toteutumiselle.

Jos toimivaltuuksien käyttö voi perustua yleisluontoiseen uhka-arvioon, kasvaa riski siitä, että sääntelyn soveltamisala jää käytännössä liian avoimeksi. Tällöin yksilön kannalta voi olla vaikeasti ennakoitavissa, millaisin perustein salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan kohdistaa häneen tai häneen liittyvään viestintään. Sääntelyn täsmällisyydellä ja tarkkarajaisuudella on tällaisessa tilanteessa erityisen korostunut merkitys.

Suhde välttämättömyys- ja suhteellisuusvaatimuksiin

Suomen Asianajajat korostaa, että perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten tulee aina perustua selvästi osoitettuun ja konkreettiseen tarpeeseen. Pelkkä yleinen viittaus turvallisuusympäristön muutokseen tai viranomaisen toiminnan tehostamiseen ei sellaisenaan riitä perustelemaan salaisten tiedonhankintakeinojen laajentamista tilanteisiin, joissa konkreettista rikosepäilyä ei ole.

Ehdotusta arvioitaessa tulisi osoittaa täsmällisesti, miksi nykyinen sääntely ei riitä Rajavartiolaitoksen lakisääteisten tehtävien suorittamiseen ja miksi juuri ehdotetun kaltainen uhkaperusteinen tiedustelutoimivaltuus on välttämätön. Mikäli sääntelyn tarve jää yleiselle tasolle, ei voida luotettavasti arvioida, täyttyvätkö perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvat välttämättömyyden ja suhteellisuuden vaatimukset.

Yksilön oikeussuojakeinojen toteutuminen

Suomen Asianajajat kiinnittää erityistä huomiota siihen, että salaisen tiedonhankinnan käyttö ilman rikosepäilyä vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin käyttää oikeussuojakeinoja tehokkaasti. Tilanteessa, jossa henkilö ei saa tietoa häneen kohdistetuista toimenpiteistä, mahdollisuudet arvioida toimenpiteiden lainmukaisuutta ja saattaa asia jälkikäteen tuomioistuimen tai muun riippumattoman tahon tutkittavaksi jäävät käytännössä rajallisiksi.

Suomen Asianajajat katsoo, että ehdotettua sääntelyä tulee tältä osin täsmentää. Sääntelyssä tulisi arvioida erikseen, miten yksilön mahdollisuus saada jälkikäteen tieto häneen kohdistuneesta toimenpiteestä tai hakea muutosta käytännössä turvataan.

Yhteenveto

Suomen Asianajajat katsoo, että sääntelyä tulee jatkovalmistelussa rajata olennaisesti ja täsmentää erityisestä toimivaltuuksien käyttöedellytysten, riippumattoman valvonnan, jälkikäteisen oikeussuojan sekä avoimista lähteistä tapahtuvan automaattisen tiedonkeruun osalta.

Suomen Asianajajat ei katso, että näitä ehdotuksia, ja erityisesti niiden välttämättömyyttä sekä oikeasuhteisuutta olisi riittävästi perusteltu esityksessä siten, että yksilön perusoikeudet sekä oikeusvaltioperiaatteen lainsäädännölle asettavat vaatimukset tulisivat asianmukaisesti huomioituiksi. Ottaen huomioon aiemmat rikostiedustelua koskevat ehdotukset, Suomen Asianajajat pitää kehityssuuntaa huolestuttavana. Mikäli yksilön oikeussuojakeinojen käyttö muuttuu käytännön tasolla mahdottomaksi ja viranomaiset voivat perustaa säädettävien toimivaltuuksien käyttöä avoimilla ja epätarkkarajaisilla uhka-arvioilla, on tämä omiaan myös lisäämään epäluottamusta viranomaistoimintaa kohtaan.

Suomen Asianajajilla ei ole asiassa muuta lausuttavaa.

Uusimäki Cecilia
Suomen Asianajajat